

การพัฒนาแนวทางการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วม
บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี

Development of a Participatory Forest Fire Management Approach
in the Khao Ito Waterfall National Reserve Forest, Prachinburi Province

ภัททิยา นพนนท์¹, นิตยา เมี้ยนมิตร^{1*} และกอบศักดิ์ วันธงไชย¹
Patthiya Noppant¹, Nittaya Mianmit^{1*} and Kobsak Wanthongchai¹

¹คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

¹Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: fformym@ku.ac.th

รับต้นฉบับ 5 มีนาคม 2568

Received: 5 March 2025

รับแก้ไข 20 พฤษภาคม 2568

Revised: 20 May 2025

รับลงพิมพ์ 27 พฤษภาคม 2568

Accepted: 27 May 2025

ABSTRACT

This study aims to (1) analyze stakeholders involved in forest fire management, (2) examine their perspectives and roles in participatory forest fire mitigation, and (3) propose guidelines for improving forest fire management. The findings identified 40 stakeholders, categorized using a role-interest matrix into four groups: Players (high power, high interest), Context Setters (high power, low interest), Subjects (low power, high interest), and Crowd (low power, low interest). All stakeholders acknowledged the importance of the Khao Ito Waterfall National Reserved Forest in Prachinburi Province, particularly its value as a recreational and ecotourism site, which received the highest score of 177 points. Most stakeholders received information on forest fires and haze prevention campaigns from forestry officials and government agencies. They also demonstrated a high level of awareness, knowledge, and understanding of existing laws, regulations, and preventive measures. A majority believed that current legal frameworks are effective in addressing forest fire and haze issues. Moreover, most stakeholders perceived a declining trend in forest fire incidents, with negligence identified as the primary cause. The most significant impact noted was the loss of natural scenic beauty in the affected areas.

Keywords: Development guidelines; Participation; Stakeholders; Forest fires; Khao Ito Waterfall National Forest Reserve

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการจัดการไฟป่า 2) ศึกษาความคิดเห็นและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาไฟป่าอย่างมีส่วนร่วม และ 3) แนวทางการพัฒนาการจัดการไฟป่า ผลการศึกษาพบว่าสามารถกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 40 ราย แบ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยเมตริกซ์บทบาทความสนใจ ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูง และมีความสนใจสูง (players) 2) กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูงแต่ความสนใจต่ำ (context setters) 3) กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำแต่มีความสนใจสูง (subject) และ 4) กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำและความสนใจต่ำ (crowd) ในขณะที่ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการไฟป่าพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดเห็นว่าป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาน้อย จังหวัดปราจีนบุรี มีความสำคัญ และให้ความสำคัญในด้านพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ/ท่องเที่ยว ได้คะแนนมากที่สุด 177 คะแนน แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการรณรงค์ประชาสัมพันธ์การป้องกันไฟป่าและหมอกควัน พบว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการรณรงค์ประชาสัมพันธ์การป้องกันไฟป่าและหมอกควันจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้/เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดทราบว่าปัจจุบันมีกฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในจังหวัดปราจีนบุรี ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ และมาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในจังหวัดปราจีนบุรี อยู่ในระดับมากที่สุด ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่คิดว่ากฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันที่มีอยู่สามารถช่วยลดปัญหาไฟป่าและหมอกควัน แนวโน้มการเกิดไฟป่าในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่คิดว่ามีแนวโน้มลดลง สาเหตุการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่วนใหญ่เกิดจากความประมาท และสูญเสียสภาพความสวยงามตามธรรมชาติเป็นผลกระทบของไฟป่าที่มีระดับของผลกระทบมากที่สุด

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา การมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไฟป่า ป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาน้อย

คำนำ

ไฟป่าและหมอกควัน เป็นภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเป็นประจำในช่วงหน้าแล้งของทุกปีและทวีความรุนแรงมากขึ้นในหลายพื้นที่ทั่วโลก และปัจจุบันไฟป่าถือเป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งปัญหาด้านไฟป่า หมอกควันและฝุ่นละอองรัฐบาลได้กำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งไฟป่าเกิดขึ้นได้จาก 2 สาเหตุ คือ ไฟป่าที่เกิดจากธรรมชาติ และไฟป่าที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ (Forest Fire Control Office, 2000) สาเหตุการเกิดไฟป่ามาจากการกระทำของมนุษย์ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา (Ketpranit *et al*, 1991) ในประเทศไทยเกิดจากเก็บหาของป่า การจุดไฟเพื่อให้พื้นที่ป่าโล่ง กระตุ้นการออกของเห็ด หรือกระตุ้นการแตกใบใหม่ของผักหวานและใบตองตึง การจุดไฟเพื่อล่าสัตว์ การจุดไฟเพื่อบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่ป่า โดยไฟป่าและหมอกควันส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ต่าง ๆ อย่างมากมายไฟปายังส่งผลให้เกิดอนุภาคขนาดเล็ก PM 2.5 ซึ่งจะเข้าไปยังจมูกและคอ ทำให้มีอาการระคายเคือง จามและเจ็บคอ ถ้าหากสัมผัสต่อเนื่องเป็นเวลานานอาจเกิดอาการภูมิแพ้ได้ (Department of Health, Ministry of Public Health, 2015) นอกจากนั้นยังมีผลกระทบกระทบด้านเศรษฐกิจ โดยในปีที่มีหมอกควันมากกว่าปกติจะส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจการท่องเที่ยว เนื่องจากภาพแวดล้อมและสภาพอากาศไม่อำนวยช่วงใดที่ประสบปัญหาหมอกควันทางอากาศจากไฟป่าและหมอกควัน ทำให้ทัศนวิสัยในการมองเห็นแย่งส่งผลกระทบต่อ

เส้นทางของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวหลีกเลี่ยงการเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงก็จะส่งผลให้ประเทศขาดรายได้มหาศาลจากการท่องเที่ยว (Komonkhongyu, 2018) ไฟป่าและหมอกควันยังส่งผลกระทบต่อสังคมพืชบางประเภท โดยไฟป่าจะทำลายลูกไม้กล้าไม้เล็ก ๆ และไม้พื้นล่างทำให้เกิดการขาดช่วงของการสืบพันธุ์ทดแทนตามธรรมชาติ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของป่า และผลกระทบจากไฟป่าต่อสภาวะอากาศของโลก โดยจะสังเกตได้ว่าในปัจจุบันสภาวะอากาศมีความแปรปรวนอย่างยิ่ง นำมาซึ่งวิกฤตการณ์ ฝนแล้ง ฝนตกนอกฤดูภัยแล้ง อุทกภัย และวาทภัย อีกทั้งยังเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศของโลก (climate change) อีกด้วยโดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศ

ป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาน้อย จังหวัดปราจีนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญของจังหวัดปราจีนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก มีนักท่องเที่ยวตลอดทั้งปี เช่น น้ำตกเขาน้อย อ่างเก็บน้ำจักรพงษ์ วนพุทธรูทยานน้ำตกเขาน้อย และป่านันทนาการน้ำตกเขาน้อย แต่เมื่อถึงฤดูแล้ง (ประมาณเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน) บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาน้อย จังหวัดปราจีนบุรี มีแนวโน้มการเกิดไฟป่าเป็นประจำทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2566 พบจุดความร้อน จำนวน 487 จุด ปี พ.ศ. 2567 พบจุดความร้อน จำนวน 162 จุด (Royal Forest Department, 2020) ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบในหลายด้านดังกล่าวข้างต้น

ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชนเกิดความตระหนัก และเห็นถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน จึงเกิดการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ แก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการ ดังกล่าวยังต้องทำความเข้าใจในความคิดเห็นบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลไกการดำเนินการร่วมกัน รวมทั้งสิ่งที่ เป็นอุปสรรคและปัญหาในการพัฒนาความร่วมมือเพื่อการแก้ไข ปัญหาไฟป่าและหมอกควัน

จากที่กล่าวมาจึงเป็นประเด็นให้ผู้วิจัยมีความสนใจ ในการศึกษาการพัฒนาแนวทางการจัดการไฟป่าและหมอก ควันแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีวิเคราะห์หาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน และศึกษาความ คิดเห็นและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการดำเนินการ แก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันอย่างมีส่วนร่วม บริเวณ ป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อ รวบรวมข้อมูลมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาการจัดการ ไฟป่าและหมอกควัน แนวทางนี้อาจเป็นข้อมูลสำหรับ หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะกรมป่าไม้ได้นำไปใช้ในการ เสริมสร้างศักยภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและยกระดับการมีส่วน ร่วมในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเกิดความยั่งยืนต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการไฟป่าของผู้มีส่วน ได้ส่วนเสีย บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัด ปราจีนบุรี ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method research) ประกอบด้วยงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) และการวิจัยเชิง ปริมาณ (quantitative research) โดยใช้แบบสอบถาม โดย ขึ้นแรกเป็นการดำเนินการวิจัยโดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเป็น แนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การค้นหาและจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ทำการประเมินสภาพพื้นที่อย่างเร่งด่วน โดยทำการ เข้าพบผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี โดยตั้งคำถามหลัก ๆ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลได้ อย่างเป็นระบบและไม่ก่อให้เกิดความสับสน และค้นหาผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียด้วยวิธีแบบสโนบอลล์ (snowball sampling) โดยผู้วิจัยจะดำเนินการสอบถามผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการ ควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี เพื่อช่วยเสนอรายชื่อตัวอย่างที่มี

ส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับไฟป่า โดยใช้คำถามในการช่วยระบุ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ใครมีหน้าที่รับผิดชอบทั้งทางตรงและ ทางอ้อม มีความสนใจ มีความรู้ หน่วยงานหรือบุคคลที่ได้หรือ เสียประโยชน์รับประโยชน์ เพื่อให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วน เสียทุกกลุ่ม

1) ทำการจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยใช้ผลกระทบ จากปัญหาไฟป่า และบทบาทในการจัดการ ไฟป่าเป็นเกณฑ์

2) ทำการจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยการวิเคราะห์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder analysis) โดยจัดแบ่งกลุ่ม ผู้มีส่วนได้เสียลงในแผนผังเมตริกซ์บทบาทอำนาจ-ความสนใจ (power/interest matrix) เพื่อจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตาม บทบาทและความสนใจตามแนวคิดของ (Mendelow, 1991)

สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

จากการประเมินพื้นที่อย่างเร่งด่วน และการตรวจ เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับไฟป่า ซึ่ง จะนำข้อมูลดังกล่าวมาเพื่อกำหนดในการใช้สัมภาษณ์เชิงลึกกับ ผู้ให้ข้อมูล

การสำรวจด้วยการสัมภาษณ์

การสำรวจด้วยแบบสอบถามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนา เป็นแบบสอบถามในการเก็บข้อมูลกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1) เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากการประเมินพื้นที่อย่างเร่งด่วน และการตรวจเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับไฟป่า

2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับ การป้องกันไฟป่า โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นการเลือกกลุ่มที่ผู้วิจัยใช้เหตุผลในการเลือกเพื่อ ความเหมาะสมในการวิจัย

การสำรวจด้วยแบบสอบถาม

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อ พัฒนาเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การพัฒนาแบบสอบถาม แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินสถานภาพความ คิดเห็นและบทบาทในการจัดการไฟป่า บริเวณป่าสงวน แห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี รวมถึงความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการจัดการไฟป่า โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้มี ส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการไฟป่า บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งแบบสอบถามได้สร้างขึ้น มา จากกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และ การลงสำรวจพื้นที่ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ลักษณะ คำถามเกี่ยวข้องกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา การตั้งถิ่นฐาน ครूरเรือน การประกอบอาชีพ และรายได้ของครัวเรือน

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการไฟฟ้า บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วย ความสำคัญของพื้นที่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบมาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟฟ้า แนวโน้มการเกิดไฟฟ้าสาเหตุของการเกิดไฟฟ้า การเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันไฟฟ้า

ส่วนที่ 3 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะในการจัดการไฟฟ้าอย่างมีส่วนร่วม บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

โดยใช้แผนผังเมตริกซ์บทบาทอำนาจ-ความสนใจ (power/interest matrix) เพื่อแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียตามบทบาทอำนาจและความสนใจ สามารถแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูง และมีความสนใจสูง (players) คือ ผู้มีส่วนได้เสียส่วนเสียที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพลต่อการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าสูง รวมทั้งมีความสนใจหรือเข้ามาเป็นผู้นำหลักในการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าให้สำเร็จ

2. กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูงแต่ความสนใจต่ำ (context Setters) คือ ผู้มีส่วนได้เสียส่วนเสียที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพลต่อการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าสูง แต่อาจมีความสนใจต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าโดยตรง

3. กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำแต่มีความสนใจสูง (subject) คือ ผู้มีส่วนได้เสียส่วนเสียที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพลต่อการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าต่ำ แต่มีความสนใจหรือต้องการเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าให้สำเร็จ เนื่องจากหากสามารถแก้ไขปัญหาไฟฟ้าได้อาจจะส่งผลดีหรือได้รับประโยชน์

4. กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำและความสนใจต่ำ (crowd) ผู้ที่มีบทบาทอำนาจหรือมีอิทธิพลต่อการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าต่ำ และมีความสนใจต่ำ เนื่องจากไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาโดยตรง และไม่ได้ได้รับผลประโยชน์จากการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าโดยตรงหรืออาจจะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่ได้รับผลประโยชน์จากการแก้ไขปัญหาไฟฟ้า

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม ประกอบด้วย ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล ความคิดเห็นและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการไฟฟ้า โดยใช้สถิติอย่างง่าย ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ค่าสูงสุด (maximum)

และค่าต่ำสุด (minimum) เพื่อประกอบการบรรยายลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การวิเคราะห์และประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ

มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟฟ้าในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามจำนวน 10 ข้อ เป็นการเลือกตอบคำถาม คือ ระดับความรู้ ความเข้าใจ ถ้าตอบถูกได้ 1 คะแนน ถ้าตอบผิดได้ 0 คะแนน และมีเกณฑ์วัดการให้คะแนนเป็นมาตรวัดตามแบบของ Likert's scale (Suwan, 1983)

จากเกณฑ์การให้คะแนนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟฟ้าในจังหวัดปราจีนบุรี สามารถจำแนกอันดับออกเป็น 5 ระดับ เพื่อบ่งบอกระดับของความรู้ ความเข้าใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากปัญหาไฟฟ้าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ระดับความรู้ ความเข้าใจสามารถกำหนดได้ดังนี้

$$\text{อันดับภาค} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนขั้น}} \\ = \frac{10-0}{5} = 2$$

การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในการได้รับผลกระทบจากปัญหาไฟฟ้าจำแนกเป็นรายด้าน บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี โดยคำถามแต่ละข้อหากผู้ตอบเห็นว่าผลกระทบนั้นมีปัญหาให้เลือกคะแนนของผลกระทบในข้อนั้น และมีเกณฑ์วัดการให้คะแนนเป็นมาตรวัดตามแบบของ Likert's scale ดังนี้

ได้รับผลกระทบมากที่สุด	5 คะแนน
ได้รับผลกระทบมาก	4 คะแนน
ได้รับผลกระทบปานกลาง	3 คะแนน
ได้รับผลกระทบน้อย	2 คะแนน
ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด	1 คะแนน

จากเกณฑ์การให้คะแนนผลกระทบจากไฟฟ้าในแต่ละด้าน สามารถจำแนกอันดับออกเป็น 5 ระดับ เพื่อบ่งบอกระดับของผลกระทบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากปัญหาไฟฟ้าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ระดับผลกระทบสามารถกำหนดได้ดังนี้

$$\text{อันดับภาค} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนขั้น}}$$

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโอกาสและปัญหาโดยใช้การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน (ปัจจัยภายใน) โอกาส และอุปสรรค (ปัจจัยภายนอก) (SWOT Analysis) และพัฒนาแนวทางการจัดการด้วย TOWS Matrix (Hutanuwatr and Hutanuwatr,

2002) โดยนำข้อมูลคิดเห็นและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาร่วมวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางการจัดการไฟป่าอย่างมีส่วนร่วม บริเวณป่าสงวนแห่งชาติ ป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี

ผลและวิจารณ์

การศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการไฟป่าของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย บริเวณป่าสงวนแห่งชาติ ป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งหมด 40 ราย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามได้ผลการศึกษาแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดการไฟป่าของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการไฟป่าพบว่าแต่ละกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทอำนาจ และความสนใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำการวิเคราะห์ด้วยเมตริกซ์บทบาท-ความสนใจ สามารถจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูงและมีความสนใจสูง (players) มีจำนวน 13 ราย ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 9 สาขาปราจีนบุรี ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี ผู้อำนวยการส่วนควบคุมไฟป่า หัวหน้าป้านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ปจ.1 (เขาอีโต้) และผู้ใหญ่บ้าน

2. กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูงแต่ความสนใจต่ำ (context Setters) คือ มีจำนวน 5 ราย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล และทหาร

3. กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำแต่มีความสนใจสูง (subject) คือ ผู้มีจำนวน 17 ราย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี เครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่า พระสงฆ์ ครู และผู้ประกอบการร้านค้าในและนอกบริเวณพื้นที่ป้านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้

4. กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำและความสนใจต่ำ (crowd) มีจำนวน 5 ราย ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันรักษาป่า ปจ.1 (เขาอีโต้) เจ้าหน้าที่ป้านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ และนักท่องเที่ยว ปรากฏตาม Table 1 และ Figure 1 ดังนี้

Table 1 Stakeholder analysis divided under role and power and interest of stakeholder in forest fire and haze management in the Namtok Khao Ito National Forest Reserve, Prachin Buri province

Stakeholders	Power	Interest
1. Director of Forest Resource Management Office 9, Prachin Buri Branch	Local agency commander	Mission accomplishment
2. Director of Prachinburi Forest Fire Control Promotion Center	Agency directly responsible for the area	Mission accomplishment
3. Director of Prachinburi Forest Fire Control Division	Establish a comprehensive forest fire action plan for the Royal Forest Department	Mission accomplishment
4. Head of Khao Ito Waterfall Recreation Forest	Forestry Department in the area	Mission accomplishment
5. Head of Forest Protection Unit, P.C.1 (Khao Ito)	Forestry Department in the area	Mission accomplishment
6. Prachinburi Forest Fire Control Promotion Center Officials	Firefighters and public relations	Mission accomplishment
7. Forest Protection Unit Officer, PJ.1 (Khao Ito)	personnel in the area	Support forest fire suppression
8. Khao Ito Waterfall Recreation Forest Officer	Wildfire Supporters	Support forest fire suppression

Table 1 (Continued)

Stakeholders	Power	Interest
9. Subdistrict Administrative Organization	Wildfire Supporters	Support forest fire suppression
10. Village headman	Local agencies	Support forest fire suppression
11. Forest Fire Control Collaboration Network	Coordination within the community	Support forest fire suppression
12. Monk	Wildfire Supporters	Community unity
13. Teacher	Community Spiritual Leader	Students are knowledgeable
14. Soldier	Educating students in the area	Mission accomplishment
15. Business owner	Wildfire Supporters	Income increased
16. Tourist	Selling goods in the area	The beauty of nature
	Local vacationers	

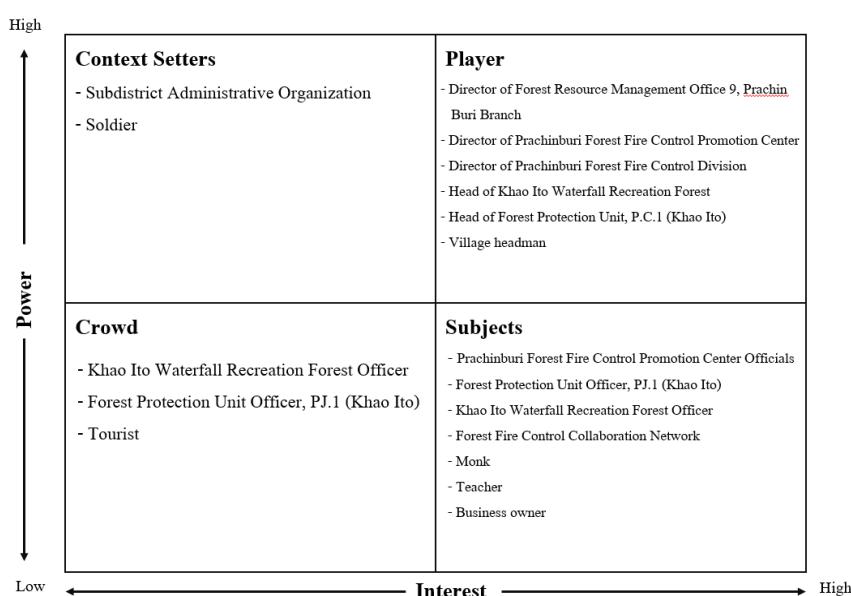

Figure 1 Role-Interest Matrix of Stakeholder Groups in Forest Fire Management in the Khao Ito Waterfall National Reserved Forest, Prachinburi province

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามแผนผังเมตริกซ์
บทบาทอำนาจ-ความสนใจ จึงเสนอแนวทางการกำหนด
กลยุทธ์ในการจัดการเพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วม
ในการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน สามารถกำหนด
กลยุทธ์ได้ 4 รูปแบบตามรูปแบบของ Olander and Landin
(2005) ได้ดังนี้

กลยุทธ์ Key Players สำหรับกลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูงและมีความสนใจสูง (players) ควรใช้แนวทางการเปิดแนว

เข้าไปสร้างปฏิสัมพันธ์สามัคคีเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่อง
ใช้เครื่องมือสื่อสารขอความเห็นเกี่ยวกับแผนการแก้ไขปัญหา
ไฟฟ้าและหมอกควัน การชักชวนให้เข้ามาเป็นที่ปรึกษา
เข้ามาร่วมพิจารณาแนวทางและแผนการแก้ไขปัญหาใน
ปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนร่วมตรวจสอบผลการแก้ไขปัญห
ในปีที่ผ่านมา หรือขอสนับสนุนอัตราค่าจ้าง อุปกรณ์เครื่องมือ
ที่สามารถใช้ดับไฟฟ้า เพื่อแก้ไขปัญห ไฟฟ้าและหมอกควัน
อย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ Keep Satisfied สำหรับกลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูงแต่ความสนใจต่ำ (context Setters) ควรที่ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ถึงโทษของไฟป่าและหมอกควันอยู่เสมอ พร้อมทั้งชักชวนเชิญเข้าร่วมประชุมการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทำให้เกิดความรู้สึกละอายใจ และในโอกาสที่เหมาะสมเชิญให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน เช่น กิจกรรมการคิดและการวางแผนควบคุมไฟป่า กิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับไฟป่า เป็นต้น

กลยุทธ์ Keep Informed สำหรับกลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำแต่ความสนใจสูง (subject) ควรพยายามให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันอย่างสม่ำเสมอ หรือมีการขอความคิดเห็นขอข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และขอความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน และให้ช่วยติดตามผลการดำเนินงานในการแก้ไขปัญหา

กลยุทธ์ Minimal Effort สำหรับกลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำและมีความสนใจต่ำ (crowd) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลและสร้างความตระรู้ในปัญหาไฟป่าและหมอกควันเป็นครั้งคราว และเชิญชวนและขอความสนับสนุนในการร่วมแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน เพื่อให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนี้ต้องเฝ้าติดตามสถานการณ์ เพื่อรับทราบถึงปัญหา ผลกระทบ และอันตรายจากไฟป่าเพื่อป้องกันไม่ให้อำนาจกลุ่มนี้กลายเป็นผู้ขัดขวางการดำเนินงานและดึงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มนี้เข้ามามีความสนใจในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันในพื้นที่

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

การศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการไฟป่าของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาโอใต้ จังหวัดปราจีนบุรี ใช้การเก็บแบบสอบถามกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการไฟป่า โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ 2) ความคิดเห็นและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการไฟป่า 3) ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้นในงานวิจัยครั้งนี้คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการจัดการไฟป่าจำนวน 40 ราย โดยข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา การตั้งถิ่นฐานครัวเรือนการประกอบอาชีพหรือแหล่งรายได้ของครัวเรือน และประมาณการรายได้ของครัวเรือน

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการจัดการไฟป่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย

มากกว่าเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 70.00 และ 30.00 ตามลำดับ โดยมีอายุเฉลี่ย 46.55 ปี อายุสูงสุด 65 ปี และต่ำสุด 21 ปี มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมา คือ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. คิดเป็นร้อยละ 22.50

การตั้งถิ่นฐานครัวเรือน พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 62.50 และเป็นคนนอกพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 37.50 การประกอบอาชีพหรือแหล่งรายได้ของครัวเรือน พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอาชีพผู้ใหญ่บ้าน/อบต./ข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 67.50 รองลงมา คือ ทำสวน คิดเป็นร้อยละ 10.00 ประมาณการรายได้ของครัวเรือน พบว่า รายได้เฉลี่ย 45,244.25 บาท รายได้สูงสุด 200,000 บาท และรายได้ต่ำสุด 1,500 บาท

ความคิดเห็นและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการไฟป่า

การศึกษาความคิดเห็นและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการไฟป่า มีหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาโอใต้ จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ทั้งหมดมีความสำคัญคิดเป็นร้อยละ 100

2. ความสำคัญป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาโอใต้ จังหวัดปราจีนบุรี โดยให้คะแนนสูงสุดเท่ากับ 5 คะแนน และน้อยสุดเท่ากับ 1 คะแนน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาโอใต้ จังหวัดปราจีนบุรีในด้านพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ/ท่องเที่ยวได้ 4.43 คือ พื้นที่เก็บหาของป่าได้ 2.80 และเป็นพื้นที่ใช้ในการประกอบธุรกิจค้าขาย เป็นแหล่งไม้ใช้สอย และเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ได้คะแนน 90, 84 และ 65 ตามลำดับ ปรากฏตาม Figure 2

3. การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควัน พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควัน คิดเป็นร้อยละ 100

4. แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ การป้องกันไฟป่าและหมอกควัน พบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์การป้องกันไฟป่าและหมอกควันจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้/เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ คิดเป็นร้อยละ 92.5 รองลงมาได้รับจากกานัน/ผู้ใหญ่บ้าน/อบต. ร้อยละ 67.50 และได้รับจากอินเทอร์เน็ตร้อยละ 62.50

5. การทราบถึงกฎหมาย ระเบียบ มาตราการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ทราบว่าปัจจุบันมีกฎหมาย ระเบียบ มาตราการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในจังหวัดปราจีนบุรีคิดเป็นร้อยละ 92.50 และไม่ทราบถึงกฎหมายระเบียบมาตรการ

เกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในจังหวัดปราจีนบุรี คิดเป็นร้อยละ 7.50

6. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในจังหวัดปราจีนบุรี โดยคำถามมีอยู่ 10 ข้อ ถ้าตอบถูกได้ 1 คะแนน และถ้าตอบผิดได้ 0 คะแนน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้คะแนนน้อยที่สุด 4 คะแนน สูงสุด 10 คะแนน และโดยเฉลี่ยได้ 9.13 คะแนน โดยข้อคำถามที่ตอบถูกมากที่สุดคือ ข้อ 1 มีผู้ตอบถูกคิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาคือ ข้อ 2 และ ข้อ 8 มีผู้ตอบถูกคิดเป็นร้อยละ 97.50 และคำถามข้อ 3 มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุด มีผู้ตอบถูกคิดเป็นร้อยละ 77.50

เมื่อนำคะแนนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาแบ่งตามระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในจังหวัดปราจีนบุรี พบว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจ อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.00 และมีความรู้ ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก ปานกลาง และน้อย คิดเป็นร้อยละ 15.00, 2.50, 2.50 ตามลำดับ และไม่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนที่มีความรู้ ความเข้าใจ อยู่ในระดับน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Intamat *et al.* (2021) ที่พบว่าประชาชนมีความรู้ไฟป่าอยู่ในระดับมากส่งผลให้การแก้ไขปัญหาสามารถดำเนินการได้ง่ายขึ้น

7. การใช้กฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในการช่วยลดไฟป่าและหมอกควัน พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่คิดว่ากฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันที่มีอยู่สามารถช่วยลดปัญหาไฟป่าและหมอกควัน คิดเป็นร้อยละ 87.50 เนื่องมาจากมีการมีตัวอย่างของผู้กระทำความผิดที่ถูก

ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควัน และไม่สามารถช่วยลดปัญหาไฟป่าและหมอกควันได้คิดเป็นร้อยละ 12.50

8. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เห็นว่าการใช้กฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันไม่สามารถช่วยลดไฟป่าและหมอกควัน จากการสอบถามพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลให้เหตุผลว่าแม้จะมีการเพิ่มการมีส่วนร่วม การสร้างการตระหนักรู้ สร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาไฟป่าและหมอกควันเพียงใด แต่ก็ยังไม่สามารถให้ประชาชนทุกคนเกิดความตระหนักเกี่ยวกับปัญหานี้ อีกทั้งการบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้กระทำความผิดยังถือว่าไม่จริงจังและไม่รุนแรงเท่าที่ควร ทำให้ยังมีกลุ่มคนบางกลุ่มที่ขาดจิตสำนึกและไม่เกรงกลัวกฎหมาย เข้ามากระทำความผิดแอบลักลอบเผาป่าเพื่อหาประโยชน์ต่าง ๆ ทำให้ปัญหาไฟป่าและหมอกควันยังไม่ถูกแก้ไขได้สำเร็จเท่าที่ควร โดย Nakseeharach (2016) เสนอแนะว่าควรมีการปฏิรูปกฎหมายทั้งในแง่หลักการป้องกันและการกำหนดบทลงโทษที่ทำให้เกิดการเกรงกลัวแก่ผู้ที่จะกระทำความผิด แต่กฎหมายยังช่วยแก้ไขปัญหาคิดระดับหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถแก้ปัญหาได้หมด เพราะคนยังขาดจิตสำนึกส่วนร่วมและการรักษาป่า ดังนั้นรัฐบาลจะต้องเร่งการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนให้มากกว่านี้ โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะมาเป็นกำลังในอนาคตให้เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมถึงจะเป็นการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด สอดคล้องกับ Songma (2012) ในการจัดการควบคุมไฟป่ารัฐจะเน้นการออกกฎหมาย นโยบายและโครงการต่างๆ เพื่อที่จะอนุรักษ์ป่าและควบคุมไฟป่า ในขณะที่ชุมชนยังใช้ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สั่งสมประสบการณ์มาอย่างยาวนานและหาเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

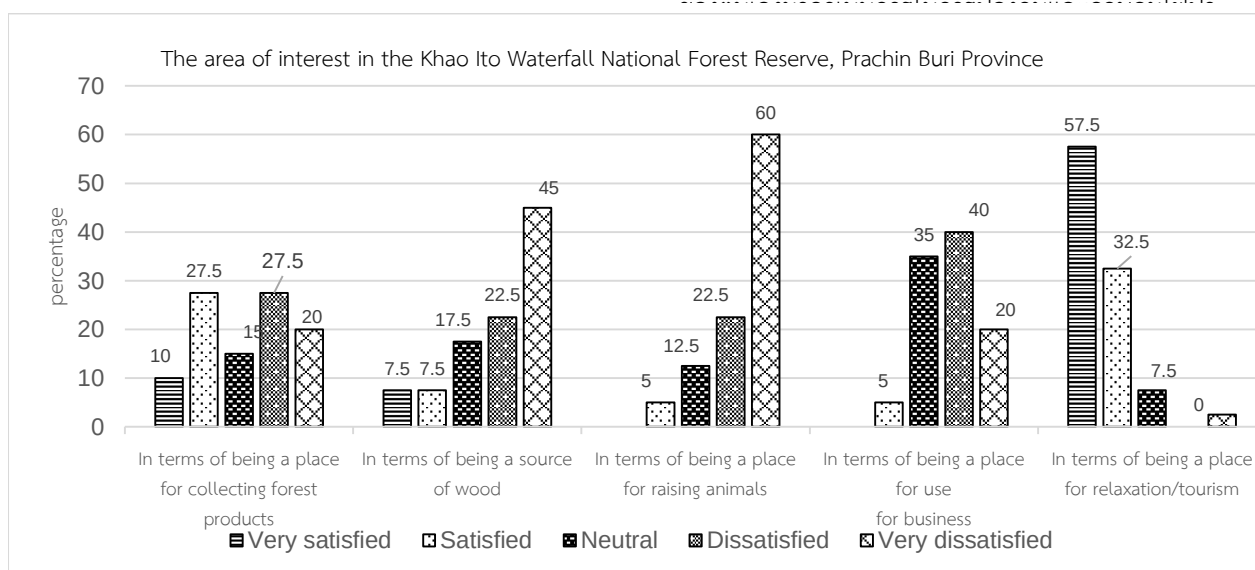

Figure 2 The area of interest in the Khao Ito Waterfall National Forest Reserve, Prachin Buri Province

9. แนวโน้มการเกิดไฟป่าในพื้นที่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าแนวโน้มการเกิดไฟป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่คิดว่ามีแนวโน้มลดลง คิดเป็นร้อยละ 62.50 และคิดว่ามีแนวโน้มคงที่ คิดเป็นร้อยละ 25.00 และคิดว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 12.5 โดยเหตุผลดังนี้

แนวโน้มลดลง เนื่องจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีการสร้างเครือข่ายป้องกันไฟป่าและหมอกควันเพิ่มขึ้นและหน่วยงานมีการประสานงานกับผู้นำชุมชน ชุมชนมากยิ่งขึ้น หน่วยงานในพื้นที่หลายหน่วยงานให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาไฟป่าและหมอกควันมากขึ้น นอกจากนั้น ยังมีมาตรการป้องกัน การบังคับใช้กฎหมายที่จริงจัง การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับไฟป่าและหมอกควันอย่างต่อเนื่อง ศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรีและหน่วยงานในพื้นที่ของรัฐบาลมีความกระตือรือร้นสอดส่องดูแล มีการสร้างความร่วมมือในการห้ามเผาป่าและเผาขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แนวโน้มคงที่ เนื่องจากถึงแม้ว่าจะมีการสร้างการตระหนักรู้ สร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างการตระหนักรู้ สร้างจิตสำนึกให้กับชาวบ้านทุกคนได้ จึงยังมีความเสี่ยงที่กลุ่มยังกระทำความผิดแอบลักลอบเผาป่า และเผาขยะในพื้นที่

แนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนมีการจุดไฟเผาป่าเพื่อใช้ประโยชน์จากไฟป่ามากยิ่งขึ้น เช่น การหาของป่า ความคึกคักของ จึงทำให้ยังมีการเกิดไฟป่าและหมอกควันในพื้นที่อยู่อีกทั้งยังมีประชาชนบางกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐในการแก้ไขไฟป่าและหมอกควัน นอกจากนี้ยังมีประเด็นภาวะโลกร้อน ที่ส่งผลให้อากาศแห้งแล้งมากขึ้นทำให้ไฟสามารถลุกลามไปได้อย่างรวดเร็ว การเผาไหม้กินเวลานานขึ้นและเกิดความเสียหายมากยิ่งขึ้น ทำให้การเข้าป่าเพื่อหาอาหาร

10. ผลกระทบจากไฟป่าและหมอกควัน สามารถเรียงลำดับจากผลกระทบมากที่สุดไปน้อยที่สุดได้ ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 100 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่งผลต่อสัตว์ป่าได้รับอันตรายถึงชีวิต

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 95.00 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันเป็นสาเหตุเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 95.00 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่งผลต่อการสูญเสียสภาพความสวยงามตามธรรมชาติ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 95.00 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่งผลต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของป่า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 92.50 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่งผลต่อปัญหาสุขภาพจากหมอกควัน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 82.50 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่งผลต่อการลดการเจริญเติบโตและคุณภาพของเนื้อไม้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 82.50 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันไม่ส่งผลต่อการขาดแคลนไม้สำหรับใช้สอย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 77.50 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่งผลต่อการเกิดไฟป่าลุกลามเข้าหมู่บ้านและทรัพย์สินประชาชน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 72.50 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่งผลต่อการขาดรายได้หรือรายได้ลดลงจากจำนวนนักท่องเที่ยวลดลง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 32.50 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่งผลต่อพื้นที่เก็บหาของป่าลดลง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 17.50 คิดว่าผลกระทบจากการเกิดไฟป่าและหมอกควันส่งผลต่อพื้นที่เลี้ยงสัตว์ลดลง

จากคะแนนระดับของผลกระทบไฟป่าและหมอกควัน จำแนกเป็นรายด้าน เมื่อนำคะแนนมาหาค่าเฉลี่ยของผลกระทบในแต่ละข้อ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับอันตรายภาคขึ้นที่กำหนดไว้ข้างต้น ผลการศึกษาพบว่า ด้านที่มีผลกระทบอยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ สูญเสียสภาพความสวยงามตามธรรมชาติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 ด้านที่มีผลกระทบมาก สอดคล้องกับการศึกษาของ Amlao (2015) ที่พบว่าประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าไฟป่าทำลายความสวยงามของธรรมชาติ ด้านที่มีผลกระทบอยู่ในระดับมาก ได้แก่ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ปัญหาสุขภาพจากหมอกควัน เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของป่า สัตว์ป่าได้รับอันตรายถึงชีวิต และลดการเจริญเติบโตและคุณภาพของเนื้อไม้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15, 4.08 3.98, 3.98 และ 3.48 ตามลำดับ ด้านที่มีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง คือ ไฟป่าลุกลามเข้าหมู่บ้านและทรัพย์สินประชาชนและขาดรายได้หรือรายได้ลดลงจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.70 และ 2.68 ด้านที่มีผลกระทบอยู่ในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ พื้นที่เก็บหาของป่าลดลงขาดแคลนไม้สำหรับใช้สอย และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ลดลง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.93, 0.50 และ 0.43 ตามลำดับปรากฏตาม Table 2 ดังนี้

Table 2 Level of opinion impact of forest fires and haze in the Khao Ito Waterfall National Forest Reserve, Prachin Buri province

Impacts of forest fires and haze	Average	Percentage	Level of opinion impact
1. Decrease in forest product collection areas	0.93	18.50	Minimum level
2. Decrease in animal husbandry areas	0.43	8.50	Minimum level
3. Reduced growth and quality of wood	3.48	69.50	High level
4. Changed forest structure	3.98	79.50	High level
5. Endangered wildlife	3.98	79.50	High level
6. Loss of natural beauty	4.25	85.00	Highest level
7. Loss of income or reduced income from a decrease in the number of tourists	2.38	53.50	Moderate level
8. Lack of wood for use	0.50	10.00	Minimum level
9. Health problems from smog	4.08	81.50	High level
10. Causes climate change	4.15	83.00	High level
11. Wildfires spread to burn houses and property People	2.70	54.00	Moderate level

11. สาเหตุการเกิดไฟป่า

ผลการศึกษาสาเหตุการเกิดไฟป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ผู้ทดสอบได้เปรียบเทียบสาเหตุการเกิดไฟป่าในแต่ละสาเหตุ เพื่อหาสาเหตุที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นว่าเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหาไฟป่า จากการเปรียบเทียบพบว่า กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่เห็นว่าสาเหตุการเกิดไฟป่า ส่วนใหญ่เกิดจากความประมาท คิดเป็นร้อยละ 86.43 และพบว่าพฤติกรรมส่วนใหญ่เกิดจากการทิ้งก้นบุหรี่ลงบนพื้นป่าหรือการเข้าไปพักแรมในป่า ก่อกองไฟแล้วล้มดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khunthong *et al.* (2024) ซึ่งพบว่าการเกิดไฟป่าส่วนใหญ่เกิดจากความประมาท

รองลงมาได้แก่ เชื้อเพลิงในป่า เกิดจากการไม่ได้รับการจัดการเชื้อเพลิง (fuel management) เพื่อลดปริมาณเชื้อเพลิงตามหลักวิชาการส่งผลให้เกิดการสะสมของกิ่งไม้ ใบไม้ วัชพืช เป็นจำนวนมาก เมื่อเกิดไฟขึ้นและลุกลามจะทำให้มีความรุนแรงยากต่อการควบคุม และความคึกคะนอง พบว่าการจุดไฟเผาป่าเพื่อความสุขสนุกสนานในหมู่เพื่อน คิดเป็นร้อยละ 78.21 และ 73.21 ตามลำดับ และความต้องการเลี้ยงสัตว์เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดไฟป่าน้อยที่สุด เนื่องจากบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้จังหวัดปราจีนบุรีไม่อนุญาตให้ประชาชนนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 8.93 ปรากฏตาม Table 3 ดังนี้

Table 3 The causes of forest fires and haze in the national reserved forest of Khao Ito, Prachinburi province

The causes of forest fires and haze	Score	Percentage
1. Improvidence	242	86.43
2. Forest fuel	219	78.21
3. Impetuousness	205	73.21
4. Forest foraging	158	56.43
5. Conflict in the area	108	38.57
6. Hunting	85	27.86
7. Agricultural land requirements	78	30.36
8. Animal feed requirements	25	8.93

12. การเข้าร่วมเข้าร่วมกิจกรรมในการควบคุมไฟป่า บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี จากการศึกษาพบว่าผู้มีส่วนได้เสียเสียส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมในการควบคุมไฟป่า ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ Khunthong *et al.* (2024) ว่าที่ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการไฟป่าอยู่ในระดับน้อย จึงทำให้การแก้ไขปัญหาไม่สำเร็จเท่าที่ควร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 87.50 เคยร่วมกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อป้องกันไฟป่า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 เคยร่วมกิจกรรมจัดทำแนวกันไฟ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 70.00 เคยเคยร่วมกิจกรรมควบคุมไฟป่า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 เคยร่วมกิจกรรมลาดตระเวนตรวจหาไฟป่า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 57.50 เคยร่วมกิจกรรมคิดและวางแผนในการควบคุมไฟป่า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 55.00 เคยร่วมกิจกรรมอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 52.50 เคยร่วมกิจกรรมดับไฟป่า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 50.00 เคยร่วมกิจกรรมเป็นฝ่ายสนับสนุน (อาหารหรือสวัสดิการ)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 42.50 เคยร่วมกิจกรรมแจ้งเหตุไฟป่า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 25.00 เคยร่วมกิจกรรมประเมินผลของกิจกรรมควบคุมไฟป่า

จากการศึกษาพบว่าแม้ว่าผู้มีส่วนได้เสียส่วนใหญ่จะเคยเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการควบคุมไฟป่าแต่ส่วนใหญ่เข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมในภาคปฏิบัติ ส่งผลให้การมีส่วนร่วมยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จากแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1981) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ระดับ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (implementation) 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefit) 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) หากจะให้ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงจะต้องให้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการสอดคล้องกับงานวิจัยของ Samchusri *et al.* (2012) ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับการดำเนินการจัดการไฟป่ามากที่สุด เมื่อเทียบเทียบการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการติดตามประเมินผล ส่งผลให้การแก้ปัญหาไฟป่าไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับภาคประชาชน อาจจะมีความรู้และความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมควรเป็นการมีส่วนร่วมโดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนใน เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

13. ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในการควบคุมไฟป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ในอนาคต พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 90.00 ลองลงมาคือไม่แน่ใจเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 7.50 และไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 2.50

ข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาการจัดการไฟป่าอย่างมีส่วนร่วม (SWOT Analysis)

จากการศึกษาและวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียข้างต้น นำมาสู่การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดในการพัฒนาการจัดการไฟป่าอย่างมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดดังนี้

จุดแข็ง (strengths)

1. มีหน่วยงานรับผิดชอบดูแลพื้นที่ชัดเจน คือ ศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐภายใต้สังกัดกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการไฟป่า (S1)

2. ความร่วมมือระหว่างกรมป่าไม้และหน่วยงานท้องถิ่น คือ กรมป่าไม้ถ่ายโอนภารกิจควบคุมไฟป่าไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (S2)

3. ความรู้ ความเข้าใจของคนในชุมชน คือ ผู้นำชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาไฟป่า โดยจากการวิเคราะห์ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบมาตรฐานการเกี่ยวกับไฟป่าและหมอกควัน (S3)

4. ทักษะเชิงบวกของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ คือ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐและผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นในเชิงบวกต่อการแก้ไขปัญหาไฟป่า (S4)

5. ความร่วมมือของเครือข่ายการแก้ไขปัญหาไฟป่า คือ การมีเครือข่ายการแก้ไขปัญหาไฟป่า (S5)

จุดอ่อน (weakness)

1. การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ในภาคสนาม คือเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการดับไฟป่า (W1)

2. ความพร้อมและทักษะในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ คือความชำนาญในการดับไฟป่าของเจ้าหน้าที่ (W2)

3. ความยากลำบากในการเข้าพื้นที่ คือเส้นทางการคมนาคมในพื้นที่มีลักษณะเป็นภูเขาสลับซับซ้อนยากต่อการเดินทาง (W3)

4. การลาดตระเวน สอดส่องไม่ครอบคลุมทั่วพื้นที่ (W4)

5. การไม่ตระหนักถึงปัญหาไฟป่าและหมอกควัน (W5)

โอกาส (opportunities)

1. รัฐบาลให้ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อประเด็นการแก้ไขปัญหาฝุ่นละออง PM 2.5 และปัญหาไฟป่าและหมอกควัน (O1)

2. กฎหมายป่าไม้ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมไฟป่าในป่าสงวนแห่งชาติ (O2)

3. จังหวัด อำเภอกอ หน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานเอกชน องค์กรอิสระ และจิตอาสาจากหลายหน่วยงานให้ความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน (O3)

คุกคาม (threats)

1. กรมป่าไม้ไม่มีงบประมาณที่เพียงพอในการสนับสนุนในการดับไฟป่าในพื้นที่ (T1)

2. ความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (T2)

3. ประชาชนในบางกลุ่มยังมีพฤติกรรมเผาป่า (T3)

การพัฒนาแนวทางการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วม

จากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (SWOT Analysis) ข้างต้น สามารถนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธี TOWS Matrix เพื่อหากลยุทธ์ในด้านต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแนวทางการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วม บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาค้อ จังหวัดปราจีนบุรี

แนวทางในการพัฒนาการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วม บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาค้อ จังหวัดปราจีนบุรี โดยใช้ความเข้มแข็งภายในเป็นตัวหลักและใช้โอกาสด้านนอกเป็นตัวเสริม (SO) ได้แก่

1. การสนับสนุนจากรัฐบาลในการดำเนินการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน โดยรัฐบาลให้ความสำคัญกับปัญหาไฟป่าและหมอกควัน และฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) พร้อมทั้งให้สั่งการให้หน่วยงานรอบพื้นที่และหน่วยงานในจังหวัดบูรณาการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ทั้งในด้านกำลังพล อุปกรณ์ และงบประมาณ (S1,O1,O3)

2. ศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรีเป็นหน่วยงานภายใต้กรมป่าไม้ต้องเพิ่มการกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามและดำเนินการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิดในการลักลอบเผาป่าในพื้นที่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาค้อ จังหวัดปราจีนบุรี ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 (S1,O3)

แนวทางในการพัฒนาการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วม บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาค้อ จังหวัดปราจีนบุรี โดยการนำเอาโอกาสจากภายนอกเป็นตัวกระตุ้นและปิดจุดอ่อนภายใน (WO) ได้แก่

1. การร่วมสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาไฟป่าของศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี โดยการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน ภาคประชาชน เครือข่ายไฟป่าและจิตอาสา ทั้งนี้รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นไฟป่า และได้สั่งการให้หน่วยงานของรัฐเข้าร่วมดำเนินการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันในการแก้ไขปัญหาไฟป่า ทั้งการสนับสนุนกำลัง การสนับสนุนอุปกรณ์อาหารแก่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน (W1, O1, O3)

2. การสร้างองค์ความรู้และเพิ่มศักยภาพให้แก่เจ้าหน้าที่ดับไฟป่า และหน่วยงานรัฐ เอกชน ภาคประชาชน เครือข่ายไฟป่าและจิตอาสา ดำเนินการอบรมทักษะ ความรู้ และ

ความเชี่ยวชาญในการลาดตระเวน การดับไฟป่า การฝึกใช้อุปกรณ์ในการดับไฟป่า ร่วมไปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับไฟป่า เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (W2, O1, O2, O3)

3. การส่งเสริมการลาดตระเวนเฝ้าระวัง และป้องกันการเกิดไฟระหว่างหน่วยงานของกรมป่าไม้ในพื้นที่ และเครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่า และจิตอาสา ในช่วงเวลาเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน (ช่วงฤดูแล้งของประเทศไทย) และในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดไฟป่า (W3, W4, O3)

แนวทางในการพัฒนาการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วม บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาค้อ จังหวัดปราจีนบุรี โดยใช้จุดแข็งภายในป้องกันไม่ให้เกิดภัยคุกคาม (ST) ได้แก่

1. การบูรณาการระหว่างศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาค้อ จังหวัดปราจีนบุรี และหน่วยงานจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจด้านการป้องกันไฟป่าจากกรมป่าไม้ รวมถึงผู้นำชุมชนและเครือข่ายไฟป่าในพื้นที่ โดยมีการดำเนินงานเชิงรุกผ่านการสร้างความร่วมมือกับชุมชนรอบพื้นที่ป่า เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่า ขณะเดียวกันได้มีการเตรียมความพร้อมเชิงรับ ทั้งในด้านการจัดสรรกำลังพล การสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์ดับไฟ ตลอดจนการลาดตระเวนในพื้นที่เสี่ยงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ซึ่งเป็นช่วงที่มีแนวโน้มการเกิดไฟป่าสูงสุดของปี (S1, S2, S3, S4, S5, T1, T2, T3)

2. การดำเนินการระดมกลุ่มบุคคลหรือชุมชนที่มีแนวโน้มจะมีการเผาป่า โดยเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน เชิญบุคคลที่มีแนวโน้มจะมีการเผาป่าเข้าร่วมการพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจถึงผลกระทบจากการเผาป่า ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งหวังให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผ่านกระบวนการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและลดการเกิดไฟป่าในระยะยาว (S1, S2, S3, S4, S5, T1, T3)

แนวทางในการพัฒนาการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วม บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาค้อ จังหวัดปราจีนบุรี โดยการแก้ไขความอ่อนแอภายในและหลีกเลี่ยงภัยคุกคาม (WT) ได้แก่ การเสริมสร้างความร่วมและการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานป่าไม้ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ดูแลปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ให้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนงานด้านไฟป่า เช่น การอบรมอาสาสมัครดับไฟป่า การร่วมการสร้างความรับรู้ ความเข้าใจ แนวทางการป้องกันไฟป่า แก่ราษฎร จะเป็นการสร้างจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรู้

ให้แก่ราษฎรและเยาวชน (W1, W2, W3, W4, T1, T2, T3)

สรุปและข้อเสนอแนะ

เมื่อทำการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยเมตริกซ์ บทบาท-ความสนใจ สามารถแบ่งได้ 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูงและมีความสนใจสูง (players) มีจำนวน 13 ราย ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 9 สาขาปราจีนบุรี ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี ผู้อำนวยการส่วนควบคุมไฟป่า หัวหน้าป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า ปจ.1 (เขาอีโต้) และผู้ใหญ่บ้าน 2) กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจสูงแต่ความสนใจต่ำ (context Setters) คือ มีจำนวน 5 ราย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล และทหาร 3) กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำแต่มีความสนใจสูง (subject) คือ ผู้มีจำนวน 17 ราย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี เครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่า พระสงฆ์ ครู และผู้ประกอบการร้านค้าในและนอกบริเวณพื้นที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ 4) กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจต่ำและความสนใจต่ำ (crowd) มีจำนวน 5 ราย ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันรักษาป่า ปจ.1 (เขาอีโต้) เจ้าหน้าที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ และนักท่องเที่ยว

แนวทางการกำหนดกลยุทธ์ในการจัดการเพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ Key Players สำหรับ (players) ควรใช้แนวทางการเปิดแนวเข้าไปสร้างปฏิสัมพันธ์สานสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างต่อเนื่อง 2) กลยุทธ์ Keep Satisfied สำหรับ (context Setters) ควรที่ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ถึงโทษของไฟป่าและหมอกอยู่สม่ำเสมอ 3) กลยุทธ์ Keep Informed สำหรับ (subject) ควรพยายามให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันอย่างสม่ำเสมอ 4) กลยุทธ์ Minimal Effort สำหรับ (crowd) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลและสร้างความตระรู้ในปัญหาไฟป่าและหมอกควันเป็นครั้งคราว

ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการไฟป่า ทั้งหมดเห็นว่าป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี มีความสำคัญ และให้ความสำคัญในด้านพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจมากที่สุด แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์การป้องกันไฟป่าและหมอกควัน พบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์การป้องกันไฟป่าและหมอกควันจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้/เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ทราบว่าปัจจุบันมีกฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในจังหวัดปราจีนบุรี ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ มาตรการ

เกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันในจังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่คิดว่ากฎหมาย ระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันที่มีอยู่สามารถช่วยลดปัญหาไฟป่า แนวโน้มการเกิดไฟป่าในพื้นที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คิดว่ามีแนวโน้มลดลง และสาเหตุการเกิดไฟป่าส่วนใหญ่เกิดจากความประมาท

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

หน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะกรมป่าไม้ ควรเร่งพัฒนาและขับเคลื่อนกระบวนการการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาไฟป่า เนื่องจากแม้ว่าผลการวิจัยจะพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความตระหนักรู้ถึงผลกระทบและโทษของไฟป่าแล้ว แต่ยังคงมีประชาชนบางกลุ่มที่ขาดความตระหนักหรือไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว ซึ่งพฤติกรรมของประชาชนเพียงหนึ่งรายอาจนำไปสู่ความเสียหายของพื้นที่ป่าหลายสิบไร่ได้ ดังนั้น กรมป่าไม้จึงจำเป็นต้องเร่งสร้างกลไกในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการป้องกันไฟป่า รวมถึงจัดให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุ ผลกระทบ และวิธีการป้องกันไฟป่าแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ ความตระหนักรู้ และจิตสำนึกร่วมในการปกป้องทรัพยากรป่าไม้ อันจะนำไปสู่การลดความเสี่ยงจากไฟป่าในระยะยาว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาไฟป่า ถือเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่จะต้องดำเนินการจัดการแก้ไข โดยการจากศึกษาพบว่ายังมีราษฎรบางกลุ่มที่มีแนวโน้มกระทำความผิด เช่น การลักลอบเผาป่าเพื่อหาของป่าหรือด้วยความคึกคะนอง อีกทั้งสาเหตุของการเกิดไฟป่าส่วนใหญ่ยังเกิดจากความประมาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดปัญหาไฟป่า การที่ประชาชนยังขาดความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของไฟป่าทั้งในด้านสุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชน ส่งผลให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาไฟป่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้น ศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี ซึ่งมีบทบาทหลัก ควรดำเนินการจัดเวทีประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ และสร้างความเข้าใจร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีแนวโน้มในการเผาป่าเข้ามามีส่วนร่วม โดยเน้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหา ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขร่วมกัน ตลอดจนร่วมกันวางแผนและดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่อง ความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน อันจะนำไปสู่ความผูกพัน ความไว้วางใจ

และนำไปสู่ความร่วมมือที่ยั่งยืนเพื่อบรรลุเป้าหมายในการจัดการไฟป่าอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากการสร้างความรู้ให้แก่วัยรุ่น การเตรียมกำลังพลสำหรับการรับมือกับสถานการณ์ไฟป่า ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการและบรรเทาผลกระทบจากไฟป่าอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นระบบตั้งแต่การคัดเลือกบุคลากร การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ไปจนถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำลังพลที่ได้รับการจัดเตรียมควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของไฟป่า เทคนิคการดับไฟเบื้องต้น การใช้อุปกรณ์และเครื่องมือเฉพาะทาง รวมถึงการปฏิบัติงานภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉินอย่างปลอดภัย

การแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในอดีตมักดำเนินการโดยกรมป่าไม้เพียงหน่วยงานเดียว ส่งผลให้การดำเนินงานไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องบูรณาการความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนและทุกกลุ่มให้เข้ามามีส่วนร่วมกันเป็นทีมเดียว ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการควบคุมไฟป่าปราจีนบุรี ควรทำหน้าที่เป็นผู้นำในการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาไฟป่า ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ การจัดทำแนวกันไฟ และการสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังในการป้องกันและแก้ไขปัญหา เนื่องจากปัญหาไฟป่าเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องส่งเสริมทัศนคติที่ดีและการเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ในหมู่ประชาชนอย่างต่อเนื่องควบคู่กันไป นอกจากนี้ ภาครัฐควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและอุปกรณ์ที่เพียงพอแก่กรมป่าไม้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมและแก้ไขปัญหาไฟป่าให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม

REFERENCES

- Amlao, S. 2015. **An Analysis of Forest Fire Effect on Tourism in Nam Nao National Park**. Naresuan University, Phitsanulok, Thailand. (in Thai)
- Cohen, J.M., Uphoff, N.T. 1981. **Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. Cornell University, New York.
- Department of Health, Ministry of Public Health. 2015. **Standards for Monitoring Health Effects from Dust Particles Smaller than 10 Microns (PM10)**. Technology Promotion Association (Thai-Japan), Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Forest Fire Control Office, RFD. 2000. **Forest Fire Control Policy**. Forest Fire Control Office, Royal Forest Department, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Hutanuwatr, N., Hutanuwatr N. 2002. **SWOT: Strategic Planning for Community Enterprises**. 5th ed. Local Development Institute, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Intamat, P., Kreuma, K., Khayo, T., Pakkhetthan, J. Khayo, P. 2021. People's participation and knowledge in Forest Fire Control. **Thai Journal of Forest Ecology Research**, 5(2): 61-76. (in Thai)
- Ketpranit, S., Tangtham, N., Saengthongprao, S., Thammanon, P., Phumiphaphan, N., Akka-akon, S. 1991. **Complete Report on Forest Fires and their Impacts on Forest Systems in Thailand**. Faculty of Forestry, Kasetsart University, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Khunthong, S., Mianmit, N., Wanthongchai, K. 2024. Guidelines for Forest Fire Management in Community Forest at MaePong sub-district, Doi Saket district, Chiang Mai province. **Thai Journal of Forestry**, 43(1): 87-97. (in Thai)
- Komonkhongyu, S. 2018. **Guide to Networking and Public Participation in Preventing and Solving Forest Fire and Haze Problems**. Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Mendelow, A. 1991. **Stakeholder Mapping**. In: Proceedings of the 2nd International Conference on Information Systems, Cambridge, UK.
- Nakseeharach, D. 2016. Forest Laws of Thailand and the dynamics of Asean cooperation for preventing transboundary haze pollution from Forest Fires. **Journal of Environmental Management**, 12(1): 98-113. (in Thai)
- Olander, S., Landin, A. 2005. Evaluation of stakeholder influence in the implementation of construction projects. **International Journal of Project Management**, 23: 321-328.
- Royal Forest Department. 2020. **Active Fire Hotspot Database from Satellite Images by FIRMS & NOAA**.
<https://wildfire.forest.go.th/firemap/index.html>, 21 February 2025.

Samchusri, S., Niyom, V., Rattana, K. 2012. People participation in forest fire protection for a forest development and swamp ecosystem under the Royal Pakpanang Watershed Project, Suanluang subdistrict, Chaloem Phra Kiat district, Nakhon Si Thammarat province. **Thai Journal of Forestry**, 31(3): 75-84. (in Thai)

Suwan, P. 1983. **Attitude: Measurement of Change and Health Behavior**. Odeon Store Publishing, Bangkok, Thailand. (in Thai)

Songma, N., Manorom, K., Srikham, W., Thongtua, K. 2012. Co-manangement of Forest Fire Control between government and communities: A case study of Dongyai Forest, Sangtornoi sub – district, Amnatcharoen province, Thailand. **Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University**, 8(1): 197–215. (in Thai)